

פרשת בשלח

3

ויאמינו בה' ובמשה עבדו כל זמן שהיו ישראל במצרים אף על פי שלא נחלו עדיין את התורה אף על פי כן היו מקודשים בקדושת האמונה, ועקרי התורה, אלא שהיתה חסרה להם מעלת המעשה. אמנם גם זאת המעלה שהיתה קנויה להם מאבותיהם ומוחזקת בידם, גרם להם אויר מצרים וטומאת המצרים וארצם וכובד הגלות שלא היתה מאירה בלבם, ולא היה כל הגוי כולו פונה להם כל כך עד שמצא שרה של מצרים מקום לקטרג הללו עובדי עבודה זרה והללו עובדי עבודה זרה¹³, מכל מקום לא מפני כך נשללה מהם מעלה זו, אלא שטומאת מצרים סגרה בעדם שלא היו יכולים להגיע לזו המעלה, אבל עמהם היתה בסתר לבבם ונפשם, והכתוב מעיד "ולא שמעו אל משה" רק "מקוצר רוח ומעבודה קשה"¹⁴, אבל כשהאיר אור ד' עליהם מיד "ויאמינו בד' ובמשה עבדו".

מאורות הראי"ה א, רלה.

13 זר, ב. קע. ב. ועין מדרש שוחר טוב

2

(כב) **לא ימיש תנינא** "לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה", מלמד שעמוד הענן משלים לעמוד האש, ועמוד האש משלים לעמוד הענן. צריך להכיר, שכל ההפכים כולם שמסבות מתהפכים², הם כולם קשורים זה לזה ופונים לתכלית האורה האמתית שהכין ד' בטובו שתגלה בבא עתה. על כן אין ראוי להכיר כי התקופה שלפני האורה דבר אין לה עם האורה, לא כן, יחש גדול יש ביניהן, והיא מכשרת את האורה לבא דוקא ע"י חשכתה. עמוד הענן, החשיך מעט, וע"י אותה הקדרות

1 שבת כג. 2 עין איוב לז, יב.

5

לחברה מפני הצרכים וההכרחים, "למען אנסנו הילך בתורת", כלומר אם הוא מרגיש נטיה עצמית לדרך הטוב, גם בלא הכרח של טובת עצמו. על כן רק ע"י המן היה ראוי שיקבע קדושת השבת, מפני שעם הסיפוק של הצרכים מבלי צורך להעזר איש מרעהו, ועם כל זה ילכו בדרך ישרה שלא להרע איש לאחיו, ולחיות באחזה ואהבה.

מאורות הראי"ה ב, מ.

(ד) **למען אנסנו הילך בתותי** שבת נגד מדת הרחמים. אומה שאין עמה רחמים, השבת אסור לה²², מפני שכל מוסריותה בא רק מצד החשבון של צורך בני אדם זה לזה, שבא רק לרגלי המלאכות והמסחרים. אבל אם ינתן להם צרכם מבלי צורך איש לרעהו, יהפכו ל"זובחי אדם"²³. על כן היה זה יסוד הנסיון לישראל, כי נתן ד' להם "לחם מן השמים" בלא טורח וצורך

22 סנהדרין נב. 23 ע"פ הושע יג, ב.

8

של החסרון הנגמר בפועל שגרם את הצורך להנהיגה האלהית לסבב את המחלה בפועל, על כן אומרים לו הבא זכות והפטור. ובכלל מרחבת בקשת הרחמים, קודם שיזולה והוא הדין קודם שיבאו עליו שינויים לרעה שלא יבואו עליו, את דעתו של האדם שלא ישקע כולו באותו המצב שהוא נתון בקרבו, כי אם יהיה משקיף לדון על כמה שינויים שיכול לצאת אליהם ע"י סיבוב הסבות מאדון כל המעשים. וע"י בקשת הרחמים יתרום רוחו, לתקן דרכיו לא דוקא לפי ערך המצב שהוא כבר נמצא בו, כי אם גם כן לפי ערך המצבים האפשריים להשתנות. וכח זו הזכות בעצמו יהיה גורם שכל השינויים יהיו לטובה, כי יד ד' נטויה תמיד לטובה, רק האדם צריך להיות נכון לקבל את הטוב. שהבקשה של הרחמים היא לזה הכשר גדול, בהיותה עם עז פעולתה מטהרת את הרגש שבלב להיות מוכן להעשות בסיס למעשים טובים ודיעות נכונות, המגיעים את האדם לדרך ישרה בלא אמצעות של הדרכה של מחלה ויסורים, כי "אם שמוע תשמע לקול ד' אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל חקיו, כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך כי אני ד' רופאך".

עין איה שבת, ג, רב.

7

הפועל להרע. אף על פי שאולי גנוזות בקרבה גם כן איזו נטיות רעות שכתן גם כן בציור פנימי, די לציור המכניע מאפשרות המצבים הרעים המתורגשים לבא לבצר כחם, ואין צריך זכות אחרת פעלית. כי כל הנדרש תעשה בקשת הרחמים, הנושאת עליה את הציור השלם של חלישות האדם העלולה לכל מפגע, ושהוא נמסר רק לרחמי שמים. ובה בודאי יתרוםם ללכת בדרך ד', כי יסורו מלבבו טפשות הדמיונות של התאוות השפלות המגרשות את האדם מחצרות ד' יתברך, וממילא ישוב לאהבה את ד' וללכת בדרכיו. אבל אם יחלה בפועל, אות הוא שמצב נפשו ירד כל כך, שהרושם של הציור האפשרי מהמרדות העלולה לבא על האדם לא פעל את פעולתו, עד שהוא צריך דוקא החלי בפועל כדי לצרף סיגיו ונטיותיו הרעות. אם כן ודאי לא רק בדרך ציור גנוז נמצאת בקרבו נטיה לרעה, כי אז היה די הציור של אפשרות המוסר והמכאוב להחלישו, כי אם שהוציא גם כן מן הכח אל הפועל את הרע הגנוז בנפש פנימה, וזה גרם שהרפואה לא תוכל להגמר ע"י ציור כי אם גם כן ע"י המלאות הדבר בפועל. אם כן כדי להפטור צריך גם כן זכות המובאת, שכבר יצאה אל הפועל, המכוונת להקביל נגד כח ההפסד

כל המחלה אשר שמת במצרים לא אשים עליך אמר רב יצחק בריה דרב יהודה: לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם יחלה אומרים לו הבא זכות והפטור.²¹ החלאים, ככל פגעי העולם, יש בהם תכלית מוסרית לרכך לב האדם הקשה, שיהיה על ידם יותר קרוב להכנע לדרכי ד' הטובים. והנה כשם שעצם החלאים והמרדות בפועל מועילים בעולם, כן מועילה גם כן מציאותם ע"י מה שירחיב האדם דעתו בהיותו שלוש ושאנו, שאיננו בטוח מכל מחלה ותקלה, רק בעזרת ד' ורחמיו. ואם הציור יועיל לאדם, אז הלא יקבל את התועלת של מציאות החלאים, רק מציאותם האפשרית, ולא יהיו נצרכים כלל לבא עליו בפועל, ואותה קשיות העורף הטבעית הנטועה בלבו של אדם בטבעו תתרכך ע"י הציור של מציאות המחלות, וע"י בקשת הרחמים שמקרבת דעתו של אדם ולבבו לדבקה בשם יתברך. וכל זמן שהאדם עומד במצב הגון כל כך בדרכי חייו, עד שהציור האפשרי פועל עליו אותה הפעולה המוסרית שעצם החלאים פועלים ברוב בני אדם, שוב איננו צריך להם, ורחמי השם יתברך שרויים עליו ואיננו צריך שיחלה בפועל, שהוא אות על טהרת נפשו שלא ירדה מקדושתה באופן היוצא מן הכח אל

(א) אז ישיר משה ובני ישראל היה רבי מאיר אומר: מנין שאפילו, עוברים שבמעי אמן אמרו שירה על הים? שנאמר "במקהלות ברכו אלהים, ד' ממקור ישראל"^{15, 16} יראת ד' ואהבתו הקשורה בלבן של ישראל עם ד' אלה¹⁷, בנויה מכמה סיבות קדושות, מהן קבלת התורה וההנהגה בתורת ד' המשיבת נפש¹⁸. פעולת החינוך פועלת לרומם את הנפש בטהרת ההרגשה באהבת ד' אלהי ישראל. אמנם לבד מכל פועל של חינוך מעשי, פועלת הקדושה הטבעית מצד עצמה, בשום האדם על לבו שהוא ממקור ישראל, ועל כן הוא ראוי להיות חדות ד' מעוזו¹⁹, ששם חלקו להיות מבני הגוי הגדול הזה אשר לו אלהים קרובים אליו²⁰. ועל זה אין צריך שום כח יוצא אל הפועל. שגם זולת מעשים והדרכה גם כן כבר נמצאת הקדושה המקורית הטבעית הזאת, שמרוממת את הנפש לשירה נפלאה בגאון ד'. והנה התחלת ההרגשה שבאה לישראל שהם יש להם סגולה נפלאה מצד מקור מחצבתם²¹, נתגלתה לישראל על הים, כי שם לא הצטיינו בכשרון מעשים, "ועבר בים צרה"²², "וימרו על ים בים סוף"²³, ובכל זאת ראו יד ד' הגדולה²⁴, בפועל פעל עמהם

15 תהלים סח, סז. 16 ברכות נ א. 17 יחזקאל לו, כ. 18 ע"פ תהלים טו, טז. 19 ע"פ נחמיה ח, י. 20 דברים ד, ז. 21 ע"פ ישעיה נא, א. 22 זכריה י, יא. ועיין סנהדרין קג ב. 23 תהלים קז, ז. ועיין פסחים קיח ב. 24 ע"פ שמות יד, לא.

להפליא, בין במצבם החמרי להצילם מיד שונאם ולראות נקמות מרודפיהם, בין במצבם הרוחני שרמה נפשם לשיר שירת קודש, וכל הקהל כאחד לבשה אותם רוח ד' ללכת באורח נשגב בשאיפת נפשם לצור יוצרם אלהי ישראל. הנה לא פעלה כאן לא תכונת חינוך ולא מעשה ולימוד כי אם ההתיחדות הטבעית המצויינת של נפשותן של ישראל. והנה הילד כבר מתפעל הוא ממראה עיניו מחינוכו, ותיכף בצאתו לאויר העולם מתחלת הפעולה, כיוון שמתקבצת בהמשך הזמן בפעולות ניכרות מתחלת היא מתחילת הרגשתו את העולם החיצוני. אמנם עוברים שבמעי אמן להם אינה נמצאת כי אם ההרגשה התכוננית הכמוסה רק מפני שהם ממקור ישראל. ועל הים נתעורר זה הכח הצפון שהתרגשו הנפשות. לשירה מפני שהם ממקור ישראל, ורק יתרון זה שראו בעיניהם מהו ערכו, פעל עליהם לומר שירה, וזה הכשרון כבר הוא נמצא צפון גם בעוברין שבמעי אמן. וארחות כחות הנפש נפלאים המה, עד שההתרגשות הפנימית שאינה ערוכה

מסיבות חיצוניות, כמו שהיא נמצאת במדה גדולה באנשים גדולים, כבר בהכרח נמצאת בהכנה ואופן ממועט גם בהיות האדם במצבו העוברי. אם כן הכח הנשגב שחל על הגדולים מצד מצבם המקורי חל גם כן כפי שיעורם גם על העוברים. וההרגשה הטבעית הזאת נשגבת היא לעולם, והיא מיוחדת למקהלות שבהם יתקבצו יחד בעלי-מדע וריקיידעת ובמה איפוא ישתוו רגשותיהם להודות לד' אלהי ישראל, רק מצד הסגולה הפנימית שמרוממת את נפש כולם בהכרה הפנימית את הטוב והיתרון שראוי ללוש עבדו גיאות ועז מפני שהם ממקור ישראל. "במקהלות ברכו אלהים, ד' ממקור ישראל".

עין איה ברכות, ז, מח.

(כו) ויאמר אם שמוע תשמע אמר רבי זירא ואי תימא רבי חיינא בר פפא: בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם. מדת בשר ודם כלי ריקן מחזיק מלא אינו מחזיק, ומדת הקב"ה כלי מלא מחזיק, ריקן אינו מחזיק, שנאמר "והיה אם שמע תשמע לקול ד' אלהיך", אם שמע תשמע ואם לאו לא תשמע.²⁵ הבדל גדול יש בין המציאות הגשמית למציאות הרוחנית. המציאות הגשמית יש בה חק שההעדר הוא קודם להויה ואם תחול על חומר איזה צורה צריך שתעדר מקודם הצורה הקודמת, ובמציאות הרוחנית אין צורה מפסדת הצורה הקודמת שהיא עילה לה, ואדרבא ע"י חוזק המציאות הרוחנית מתפשט האור יותר להצורה היוצאת אל הפועל, האריך בדבר בספר פרדס רמונים להרמ"ק ז"ל²⁶. על כן היא המדה גם כן בשלימות הרוחניות, שהאדם ע"י מה שישתדל להשכיל בכל מה שיהיה בכחו, יושפע עליו שפע דעת מחסדיד' יותר מכפי כחו. ועלייתו למדרגה הרמה שיותר מכחו אינה צריכה להירוס הצורה הקודמת לה כי אם תסייע לעלות אליה. מה שאין כן בצורות החומריות שהן מתיחסות לענייני בשר ודם שאי אפשר למעלה חדשה לחול כי אם בהפסד הצורה הקודמת. וכלול בזה עיקר בענייני ההשגות הרמות, הנבואה ורוח הקודש, שאי אפשר להם שיזכה להם האדם כי אם כשישלים חק השמיעה במה שתלוי בידו ובכחו. דהיינו אם שמוע במה שברשותך תשמע גם כן במה שהוא למעלה מיכולתך ואם לאו לא תשמע. וכדברי הרמב"ם במורה נבוכים²⁷ שאין לומר שישרה השם יתברך נבואתו על מי שלא השלים עצמו בהשלמה הראויה, וכדברי חכמים ז"ל²⁸ אין הנבואה שורה אלא על חכם גבור ועשיר, דהיינו שיהיה כלי מלא בעניינים שהם תחת ידו ובחירתו אז הוא מחזיק.

מכון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידך אמר רבי אלעזר: גדול מקדש שניתן בין שתי אותיות, שנאמר "פעלת ד' מקדש ד"²⁹. מציאות קדושת המקום, שבתכלית המעלה, היא נמצאת במקום המקדש שמשם יצאה האורה לעולם³⁰, הנה היא נשגבת מבינת אדם בהשקפה, איך תתכן הבדלת מקום אצל הקדושה העליונה שלמעלה מכל משיגי הגוף. אמנם כאשר התיחדות קדושת המקום פועלת על בני אדם להיות מתרכזים לתכלית המעלה והקדושה וכבוד שמים, שמזה בא יסוד ההדרכה השלמה האנושית בכללה, וכיון שאנו רואים המעלה הנמשכת מהתיחדות המקום, אם כן השם יתברך היודע מראשית אחרית ותוכן רוח האדם, הוא יודע כי זאת ההתיחדות תביא להדרכה הטובה. על כן הטובה השלמה ההיא בעצמה גורמת התיחדות המקום, אם כן המקדש נתון בין ב' אותיות, בין השגת השם יתברך ושלימותו כפי מדת

האדם וציוויו, והיותו מדיני בטבע³¹ ומשתלם ע"י מרכז של אחדות ונשיאת דגל דעת נבחרת, ומזה נעלה אל עצם ענייני הסגולות ששם השם יתברך ביקרת התיחדות המקום מראש מקדם, למען תצא התכלית השלמה לפי מדתן של בני אדם לתכלית שלימותן. וזהו "פעלת ד'", הפעולות העקריות שהן הכנות עצמיות לקדושת המקום וסגולותיו המיוחדות, "מקדש ד' כוננו ידך", ע"י גרמא של ציווי שכל האדם שבא ע"י אמצעות המרכז שמתכנסת בו שאיפת השלימות האמיתית אל תכליתו הנשגבה שהתווה לו השם יתברך בחסדו. ומשלים לזה ביותר דברי הכוזרי³² על דבר קדושת המקומות המקודשים, שלבד ערכם הנעלה בסגולה מצד היותם מכשירים את המדמה לשלימות וצדק, מצד ההסכמה הוא גם כן דבר נשגב שראוי לרדוף אחריו, ומשום הכי גם כן יאתה לכל ישרי לב להשתוקק להסתופף בחצרות ד' ולבקר בהיכליו³³.

עין איה ברכות, ה, צה.